

ти, ми відзначили, що підвищується активність студентів, вони просто не можуть вже бути пасивними спостерігачами на занятті, формується вміння співпраці, мотиви навчання, розвиваються комунікативні збідності, що є особливо важливим для студентів технічних спеціальностей. Також розвивається навчальна діяльність, студенти самостійно здобувають знання в діалозі, колективно виконують завдання, презентують їх, вчать толерантності.

Вважаємо, що під час групової роботи створюються сприятливі умови для вирішення завдань особистісно орієнтованого підходу, досягається мета викладача привчати студентів самостійно здобувати знання, а не отримувати в готовому вигляді. Використання групової роботи під час проведення практичних занять з методики професійної підготовки пов'язано із застосуванням активних методів навчання. Наприклад, студенти програють ситуації, наближені до реальних, виконують роль викладача, набуваючи, таким чином, умінь і навичок викладання певної теми з якоїсь технічної дисципліни. Навчання відбувається в емоційно насиченому процесі колективної співпраці.

Висновки. Рольові ігри, мозкові штурми, обговорення дискусійних питань, робота в парах, суміжних групах, діалог при вирішенні пізнавальних завдань – ці та інші інтерактивні методи й форми роботи на практичних заняттях майбутніх інженерів-педагогів допомагають їм самостійно навчатися, бути готовими до пізнання власних новоутворень на рівні свідомості. Студент налаштовується на ефективний процес навчання, націлений на кінцевий результат. Таким чином, у студента виникає внутрішня мотивація навчальної діяльності, без якої не може бути ефективного навчання.

Література

1. Амонашвили Ш.А. Личностно гуманистическая основа педагогического процесса / Ш.А. Амонашвили. – Мн. : Университетское, 1990. – 560 с.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І.Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
3. Ващенко В. Инновационность и инновационное образование / В. Ващенко // Alma mater. – 2000. – № 6. – С. 23–25.
4. Вульфсон Б.Л. Стратегия развития образования на Западе на пороге XXI века / Б.Л. Вульфсон. – М. : УРАО, 1999. – 208 с.
5. Фрідман Л.М. Концепція особистісно орієнтованої освіти / Л.М. Фрідман // Завуч. – 2000. – № 8. – С. 77–87.

ЛЯХОВА І.М.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУЛЮВАННЯ НАУКОВОГО АПАРАТУ ДОСЛІДЖЕННЯ МАГІСТРАНТАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ “ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ” ПРИ НАПИСАННІ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ

Відповідно до Законів України “Про вищу освіту”, “Про наукову і науково-технічну діяльність”, науково-педагогічний працівник (викладач вищого навчального закладу, педагог вищої школи) – особа з повною вищою освітою (яка пройшла спеціальну педагогічну підготовку і одержала освітньо-кваліфікаційний рівень магістра обраної спеціальності), яка здійснює науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти третього і четвертого рівнів акредитації у поєднанні з науковою та науково-технічною діяльністю.

Отже, фахова підготовка майбутніх науково-педагогічних працівників передбачає опанування ними вмінь і навичок науково-дослідної роботи, яку слід роз-

глядати як джерело досвіду їх майбутньої науково-педагогічної діяльності, якого набувають студенти в процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Однією з важливих складових навчального плану будь-якої спеціальності освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр” є написання й захист магістерської роботи, що являє собою самостійну науково-дослідну роботу студента, основними завданнями якої є демонстрація рівня наукової кваліфікації, вміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові завдання, що виконує кваліфікаційну функцію. Проте необхідно зазначити, що саме в цьому виді діяльності студенти зазнають найбільших труднощів.

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні засади формулювання наукового апарату дослідження магістрантами спеціальності “Педагогіка вищої школи” на різних етапах написання магістерських робіт.

Відомо, що основу методології наукової діяльності, обраної магістрантом, становить визначення наукового апарату дослідження, який є сукупністю базових структурних компонентів і параметрів магістерської роботи. Слід зазначити, що це завдання для магістранта є одним з найважчих. Саме при визначенні наукового апарату дослідження магістранти найчастіше припускаються помилок. На нашу думку, не тільки знання вимог до написання магістерської роботи, а й аналіз помилок інших магістрантів під час здійснення ними науково-дослідної діяльності, а саме визначення наукового апарату дослідження, дасть їм змогу уникнути помилок у власній роботі, тому що джерело мудрості людини – її досвід, а одним із джерел її досвіду є власні помилки. Важливо лише навчитися їх аналізувати та виправляти. Тоді і свій, і чужий (навіть негативний) досвід стане людині в пригоді.

Перед тим, як визначити основні помилки магістрантів спеціальності “Педагогіка вищої школи” у формуванні наукового апарату дослідження в процесі написання ними магістерських робіт, проаналізуємо основні вимоги до нього. Зазначимо, що ці вимоги сформульовані нами відповідно до Державного стандарту України ДСТУ 3008-95 “Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення”. При цьому мається на увазі те, що кандидатська дисертація відрізняється від магістерської роботи глобальністю вирішуваної в ній проблеми або завдань, глибиною та ґрунтовністю дослідження, змістовим наповненням, особистим внеском автора роботи в педагогічну науку, обсягом тощо. Разом з тим зберігається єдиний методологічний підхід до наукової діяльності, результатом якої є написання відповідних видів кваліфікаційних робіт.

Відомо, що наукове завдання чи проблема – це форма наукового знання, в якій визначаються межі достовірного та прогнозуються шляхи розвитку нового знання. Наукова проблема відображається в темі дослідження, тобто *тема магістерської роботи* являє собою наукове завдання (проблему), яке існує в теорії та практиці тієї спеціальності, з якої захищається магістерська робота (у нашому випадку – у педагогіці вищої школи).

Професор К.У. Гончаренко виділяє в педагогіці клас “вічних” проблем, таких як: мета виховання; зміст освіти; валідність оцінювання знань; опрацювання нових методів експериментального дослідження тощо [1], на які можуть звернути увагу магістранти при виборі теми магістерської роботи.

Необхідно зазначити, що вибір теми – найвідповідальніший етап у науково-дослідній діяльності магістранта. Він визначає його діяльність протягом досить тривалого часу (одного, двох, а іноді й більше років), зумовлює стратегію дослідження, яке буде покладено в основу написання магістерської роботи. Правильний

вибір теми забезпечує успішне виконання магістрантом цього виду кваліфікаційної праці, тобто її результат.

У назві магістерської роботи (темі дослідження) має бути відображено вирішення суперечностей і проблем, які існують у професійній діяльності науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів.

Серед основних критеріїв визначення теми науковці виділяють такі: актуальність, новизна й перспективність; наявність теоретичної бази; можливість виконання теми (проведення дослідження) у певному вищому навчальному закладі; зв'язок теми з конкретними господарськими планами та програмами; можливість отримання від упровадження результатів дослідження педагогічного ефекту [1; 2].

Згідно з основними вимогами ВАК України до дисертацій та авторефератів дисертацій, їх назва повинна бути: 1) по можливості, короткою (до 10 слів), але в дужках можуть додаватися 4–5 слів для її уточнення, наприклад, “Формування професійної компетентності майбутніх педагогів ВНЗ (теоретико-методологічний аспект)”; 2) відповідати обраній спеціальності; 3) відповідати суті вирішеного наукового завдання (проблеми); 4) відбивати предмет дослідження; 5) вказувати на мету дослідження і його завершеність.

На підставі експертної оцінки магістерських робіт на різних етапах їх написання магістрантами нами було виявлено такі *основні помилки при визначенні теми дослідження*:

- тема формується дуже “вузько”, наприклад, як одне із завдань дослідження або, навпаки, занадто широко, “розміто”;

- назва теми магістерської роботи починається зі слова “дослідити...”, що вказує на спосіб досягнення мети, а не на наукову проблему, яка є предметом дослідження;

- у назві роботи застосовується більше ніж 10 слів (багатослів'я);

- тема не актуальна.

Вступ – одна з обов'язкових структурних складових магістерської роботи. У ньому розкривається сутність і стан наукової проблеми, яка в ній вирішується; її значення; формується інструментарій дослідження тощо.

Вступ починається з формулювання *актуальності теми дослідження*, яку слід розуміти як доцільність, своєчасність і соціальну значущість роботи. Вона щільно пов'язана з темою дослідження та впливає на її визначення.

Актуальність засвідчує, що в теорії та практиці педагогіки вищої школи є наукова проблема (завдання), яка потребує вирішення.

При цьому вказується на основні нормативні документи, в яких, як правило, сформульовано основні напрями та перспективи розвитку освіти, забезпечення її якості тощо. Крім того, обґрунтовується необхідність проведення дослідження в галузі педагогіки вищої школи, визначаються аспект(и) проблеми, що залишилися недослідженими.

Дослідження вважається актуальним і доцільним, якщо проблема, яка розв'язується в ньому, відповідає потребам практики та дає змогу заповнити прогалини в педагогічній науці, які потребують термінового усунення. Як правило, ці прогалини виникають там, де існують суперечності (між потребами життя й реалізацією цих потреб на практиці, між запитам педагогічної практики й обмеженими можливостями теорії). Наприклад, суперечність між потребою суспільства у висококваліфікованих науково-педагогічних кадрах і небажанням більшості студентів навчатися якісно (заміна цільової установки “отримання знань” на “отримання ди-

плома про вищу освіту”), між новими вимогами до навчання у вищій школі, що зумовлені об’єднанням національних систем освіти та науки в єдиний європейський простір, і застосуванням традиційних засобів та методів навчання студентів тощо.

Висвітлюючи актуальність дослідження, магістранту необхідно визначити суперечності, які підлягають розв’язанню саме в його роботі.

Практика роботи у вищому навчальному закладі засвідчує, що *основні помилки магістрантів при визначенні актуальності дослідження такі:*

- визначається, хто і що зробив, однак не вказується, в чому саме полягає невирішена проблема (завдання); як вона стосується до того, що вже є в педагогічній науці;

- дуже багато інформації за обсягом;

- не визначається, які саме суперечності вирішуються завдяки дослідженню магістранта;

- робиться “могильник” із прізвищ тих, хто займався вивченням окремих питань проблеми, яку визначено магістрантом. При цьому “перемішуються” провідні науковців з тими, хто ще тільки починає свою науково-дослідну роботу у відповідному напрямі.

Мета дослідження залежить від теми дослідження, актуальності проблеми, що досліджується, об’єкта і предмета дослідження.

Формування мети відображає кінцевий (запланований) результат наукової роботи, те, чого бажає досягнути магістрант у результаті проведеного ним дослідження. Мета спрямовує його науковий пошук на одержання нових знань і є одночасно результатом цієї цілеспрямованої діяльності. Вона пов’язана з предметом дослідження, але не повторює його, а вказує на його реалізацію.

Поставленої в роботі мети необхідно обов’язково досягти, це має бути відображено у висновках.

Наведемо приклади коректно сформульованої мети:

- 1) виявити природу особистісного науково-педагогічного досвіду як змістового компонента вищої освіти;

- 2) розробити та науково обґрунтувати організаційно-методичні засади професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи у ВНЗ.

Основні помилки магістрантів при формулюванні мети дослідження:

- ототожнення її з одним із завдань дослідження;

- на початку речення використовуються такі слова, як “дослідити...”, “вивчити...”, що вказує на спосіб досягнення мети, а не на саму мету.

Загальна мета дослідження має бути конкретизована в системі завдань дослідження.

Завдання дослідження – це наукові завдання, які необхідно вирішити, щоб досягнути мети дослідження. Вони взаємопов’язані між собою і з метою, однак мета є визначальною під час визначення наукових завдань. Отже, завдання дослідження співвідносяться з метою як часткове і загальне.

Зазначимо, що завдання дослідження треба ставити в тому порядку, в якому передбачається їх вирішення; і так, щоб кожне наступне завдання логічно

“виходило” з попереднього.

Формулювання завдань дослідження завжди має починатись з дієслова майбутнього часу, що в цьому випадку означає дію магістранта, спрямовану на вирішення конкретного наукового завдання, яке дасть змогу поряд з іншими завданнями вирішити мету дослідження. Наприклад: “охарактеризувати...”, “проаналізувати...”, “дати

аналіз...”, “провести порівняльний аналіз...”, “встановити...”, “визначити...”, “виявити...”, “науково обґрунтувати ...” (модель, технологію, методику, нові форми занять, засоби тощо).

Основні помилки магістрантів під час формулювання завдань дослідження:

- застосовується термін “дослідити...”, проте в цьому випадку не можна перевірити кінцевий результат виконання завдання;
- завдання плутають з метою та формулюють його дуже широко;
- ставиться велика кількість завдань; для магістерської роботи достатньо сформулювати 3–4 наукові завдання;
- завдання дослідження не пов’язані з метою дослідження й не сприяють її вирішенню;
- завдання дослідження не пов’язані одне з одним і сформульовані не в тому порядку, який передбачено проведенням дослідження;
- завдання дослідження неконкретні. У них не відображається, навіщо досліджувати будь-яке явище чи процес.

Формулювання об’єкта та предмета дослідження для магістрантів є найпроблематичнішим завданням, яке потребує допомоги керівника магістерської роботи або досвідченого фахівця. Для його вирішення необхідно розібратися з їх визначенням і взаємозалежністю.

Так, *об’єкт дослідження* – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення. Він являє собою сферу пошуку магістранта в галузі педагогіки вищої школи, якою можуть бути різні види діяльності, педагогічних відносин (процес навчання; виховання (до третього курсу); науково-педагогічна діяльність викладача вищої школи; процес розвитку особистості майбутнього фахівця певної спеціальності, управління пізнавальною діяльністю майбутнього науково-педагогічного працівника тощо).

Об’єкт дослідження тісно пов’язаний з *предметом дослідження*, який виступає частиною об’єкта, певною його стороною, його досліджуваною якістю та галуззю. Це те, на що спрямоване дослідження магістранта, те, що відбиває його мету. Предмет дослідження визначає тему магістерської роботи, її назву, і за змістовим наповненням вони дуже близькі.

Предметом дослідження можуть бути педагогічні умови, професійна підготовка, організаційні основи, форми й методи організації та здійснення педагогічного процесу у вищій школі тощо.

Об’єкт дослідження відноситься до предмета дослідження як загальне до часткового. Певною мірою об’єкт дослідження – це будинок, в якому віконце – предмет дослідження.

Наприклад, якщо об’єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури, то предметом дослідження можуть бути організаційно-педагогічні умови формування педагогічної культури майбутніх викладачів вищої школи.

Основні помилки магістрантів при формулюванні об’єкта й предмета дослідження:

- не пов’язують між собою ці дві наукові категорії;
- визначаються два об’єкти або два предмети дослідження (обидві категорії формулюються дуже широко або дуже вузько);
- міняють місцями об’єкт дослідження з предметом;
- замість предмета дослідження відбивають мету дослідження;

– замість об'єкта дослідження визначають його суб'єкт.

Позиція автора щодо досліджуваної ним проблеми виражається в гіпотезі.

Гіпотеза – це припущення (прогнозування), яке використовується для пояснення якогось явища, істинне значення якого ще не визначено. Вона є необхідною в кваліфікаційних роботах, де має місце експеримент, і потребує перевірки. Гіпотеза має бути простою і не викликати суперечностей.

Основні помилки магістрантів при формулюванні гіпотези дослідження:

- вона зовсім відсутня в роботах експериментального характеру;
- гіпотеза сформульована так, що не можна зрозуміти, як хоче магістрант досягти мети дослідження;
- між положеннями гіпотези немає зв'язку, і вона формалізована;
- у гіпотезі намагаються зробити припущення того, що й без експериментальної перевірки і так зрозуміло.

Формулювання методологічної та теоретичної основи дослідження передбачає вказівку на ті теоретичні та методологічні положення, які покладено в основу науково-педагогічної діяльності магістранта, на які він спирається як на аксіому. Вони мають бути загальноновизнаними і не викликати ніякого сумніву.

Основні помилки магістрантів під час формулювання методології й теоретичної основи дослідження:

- перелічуються навіть ті положення, які не мають ніякого стосунку до роботи магістранта;
- вказується на науковців, які ще нічого в науці не зробили, а тільки починають свій науковий шлях;
- вказуються на ті наукові положення, які викликають багато нарікань з боку провідних учених.

Для вирішення поставлених у науковій роботі завдань дослідження й досягнення його мети використовується комплекс методів дослідження (способів, за допомогою яких магістрант вирішує поставлені завдання). Перелічувати їх необхідно коротко, поєднавши в декілька груп (теоретичні, емпіричні, математичні) і зазначити, що саме досліджував і за допомогою кожного із цих методів. Це підкреслює логічність або нелогічність обраних магістрантом методів дослідження.

Основні помилки магістрантів при формулюванні методів дослідження:

- вони тільки перелічуються без вказівки на те, з якою метою той чи інший метод застосовували;
- не звертається увага на методи теоретичного плану, за допомогою яких опрацьовується наукова та науково-методична література;
- не вказуються методи, які дають змогу виявити ефективність проведеної дослідником експериментальної роботи (методи математичної статистики);
- іноді плутають методи дослідження та методи навчання й виховання.

Питання новизни дослідження є одним з найбільш суперечливих і складних, що характеризують науковий апарат. *Новизна дослідження* – це нові наукові положення (рішення), запропоновані магістрантом. Вона вказує на відмінність отриманих ним результатів від відомих раніше.

Новими можуть бути тільки ті положення дослідження, що сприяють подальшому розвитку педагогічної науки або окремих її напрямів.

Новизна визначає, що зроблено вперше, що розширено й доповнено, конкретизовано й уточнено, поширено й переведено на новий клас систем, об'єктів, що перетворено й докорінно змінено, що дістало подальшого розвитку.

При формулюванні новизни бажано вживати такі словосполучення як: “вперше формалізовано...”, “розроблено метод, який відрізняється від...”, “доведено залежність між...”, “допрацьовано... (відомий) метод...”, “створено концептуальне положення, що узагальнює й розвиває...”, “отримано новий ефект...”, “розроблено нову систему...”, “показано...”.

Основні помилки магістрантів при визначенні новизни дослідження:

- новизна підміняється актуальністю, теоретичною або практичною значущістю дослідження;
- немає зв’язку між новими результатами й тим, що було одержано раніше, наявне в науково-педагогічній літературі;
- новизна приписується вже відомим фактам або явищам;
- положення новизни формулюються як анотація;
- визначаються три рівні новизни: 1) що зроблено вперше; 2) що розширено й доповнено, конкретизовано й уточнено; 3) що дістало подальшого розвитку.

На думку багатьох науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів “у цьому пункті загальної характеристики роботи, а саме, новизни дослідження, автори здебільшого вдаються до простого перерахування отриманих ними наукових положень” [3, с. 4].

За вимогами ВАК України, “у дисертації, що має теоретичне значення, треба подати відомості про наукове використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. Якщо робота має прикладне значення необхідно подати відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як саме їх використати” [5]. Отже, у роботі необхідно відзначити теоретичну й практичну цінність здобутих результатів.

Теоретичне значення дослідження визначає, що розроблено й обґрунтовано в теоретичному плані, чим збагачений зміст педагогіки вищої школи, що створено та обґрунтовано з точки зору методики навчання або виховання, які особливості теоретичних положень встановлені, що підлягало теоретичному обґрунтуванню (наприклад, теоретично обґрунтована технологія навчання).

ВАК України відзначає, що “до результатів реалізації дисертаційної роботи відносяться: розроблені теорії, принципи, методи, критерії, інструкції, методичні вказівки і розробки, навчальні курси, програми, методики аналізу, синтезу, визначення педагогічних вимог або умов; моделі, стенди; педагогічні процеси або обладнання тощо”. Все вище зазначене має забезпечувати повний ефект (науковий, виробничий, навчальний, соціальний тощо).

Отже, результати проведеного аналізу теоретико-методологічних засад формулювання наукового апарату дослідження магістрантами спеціальності “Педагогіка вищої школи” на різних етапах написання магістерських робіт дають змогу зробити такі **висновки**:

1. Магістерські роботи студентів спеціальності “Педагогіка вищої школи” за своїм рівнем підготовки загалом відповідають вимогам ВАК України, що висуваються до написання дисертацій та авторефератів дисертацій, проте відрізняються від них глобальністю вирішуваної проблеми (завдання), глибиною і ґрунтовністю дослідження, змістовим наповненням і обсягом, особистим внеском автора роботи в педагогічну науку тощо. Визначення науково-методичного апарату дослідження для магістрантів є найбільш складним завданням.

2. Аналіз помилок магістрантів спеціальності “Педагогіка вищої школи” при формулюванні наукового апарату дослідження дав можливість визначити такі ос-

новні шляхи їх виправлення, які одночасно можна вважати рекомендаціями магістрантам і керівникам магістерських робіт:

– магістранти та науково-педагогічні працівники (педагогіки вищої школи) повинні ретельно вивчати й дотримуватися сучасних вимог до написання магістерських робіт, за основу яких мають бути взяті вимоги ВАК України до написання дисертацій та авторефератів дисертацій, тобто відповідати Державному стандарту України ДСТУ 3008–95;

– необхідна поглиблена індивідуальна й групова робота керівників магістерських робіт з магістрантами щодо відпрацювання наукового апарату дослідження;

– необхідно активно обговорювати вищезазначені питання на засіданнях наукових гуртків, семінарах і конференціях для набуття магістрантами досвіду відпрацювання базових структурних компонентів магістерської роботи, який можна розглядати як стартовий майданчик для їх подальшої більш вагомої науково-дослідної праці, що, можливо, завершуватиметься написанням кандидатських і докторських дисертацій;

– у роботі наукових гуртків і на заняттях з дисципліни “Методологія наукових досліджень в освіті” слід широко застосовувати взаємоаналіз магістрантами наукового апарату дослідження, з подальшим визначенням помилок з метою їх усунення на різних етапах написання магістерських робіт.

Література

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження : методологічні поради молодим науковцям / С.У. Гончаренко. – К. : Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008.
2. Ковальчук В.В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В.В. Ковальчук, Л.М. Моїсєєв. – К. : Професіонал, 2004.
3. Підготовка дисертацій. Експрес аналіз якості. Керівництво для експертів та наукових керівників / А.Т. Ашерев. – Х. : Кортес-2002, 2008.
4. Горбань О.М. Оформлення дипломних (курсівих) робіт. Вимоги і коментарі / О.М. Горбань, І.М. Грозівський. – Запоріжжя, 2008.
5. Основні вимоги до дисертацій та авторефератів дисертацій // Бюлетень ВАК України. – 2008. – № 6.

МАКСИМЧУК В.С.

СОЦІАЛЬНІ ПРОФЕСІЇ ЖІНКИ В НІМЕЧЧИНІ ХІХ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Передові представниці жіночого руху прагнули ширшої участі в соціальній діяльності й добилися на зламі століть у США і в Європі професійної підготовки для жінок, які проводять соціальну роботу та заслужили високу оцінку своєї самовідданої праці.

Розвиток соціальних професій не можна відокремлювати від жіночого руху в ХІХ ст. Німецькі жінки знаходили себе в ролі опікунів над бідними, сестер милосердя, медсестер, вихователів дитсадків відповідно до їх жіночих умінь і культурного призначення.

Актуальність статті полягає в тому, що дані, які є в сучасних дослідженнях німецьких учених щодо нових напрямів освіти, дуже важливі для нас.

Мета статті – розглянути нові досягнення соціальної педагогіки в Німеччині.

Сучасна соціальна політика української держави та Національна доктрина розвитку освіти визначили низку першочергових завдань педагогічної науки щодо